

Elevers föreställningar om Afrika

En kvantitativ studie bland elever i årskurs 5

KURS: Examensarbete för grundlärare, 15 hp

PROGRAM: Grundlärarprogrammet 4–6

FÖRFATTARE: Kajsa Stådig

EXAMINATOR: Åsa Westermark

TERMIN: VT 2021

SAMMANFATTNING

Kajsa Stadig.

Elevers föreställningar om Afrika

En kvantitativ studie bland elever i årskurs 5

Antal sidor: 30

Syftet med studien var att synliggöra om elever i svenska skolor i årskurs 5 har stereotypa föreställningar om Afrika kopplat till skola och levnadsförhållanden. Studien har utgått från tre forskningsfrågor som lyder, hur föreställer sig eleverna att levnadsförhållandena ser ut för barn i Afrika? Hur föreställer sig eleverna att skolorna ser ut och fungerar i Afrika? Om och i så fall varför har elever stereotypa föreställningar om Afrika? Studien är gjord i form av en kvantitativ undersökning där digitala enkäter ligger till grund för insamling av data. Enkäterna har fyllts i av 93 elever i årskurs 5, fördelade på tre olika skolor i tre olika städer. Resultatet visar att eleverna i studien har en ensidig bild av att Afrika är en nödställd och ekonomiskt utsatt världsdel. I studien presenteras och diskuteras Urie Bronfenbrenners ekologiska systemteori i relation till elevernas föreställningar om Afrika. Elevernas föreställningar grundar sig dels i medias sätt att porträttera världsdel, dels genom en ensidig undervisning i skolan samt sociala medier.

Sökord: Grundskola, Föreställning, Afrika, Levnadsförhållande och Geografi.

ABSTRACT

Kajsa Stadig.

Students' conceptions about Africa

A quantitative study among students in year 5

Antal sidor: 30

The purpose of the study was to examine whether fifth graders in Swedish schools have stereotypical notions of Africa, regarding school and living conditions. The study has been based on three research questions; how do students imagine the living conditions for children in Africa? How do students imagine the schools looking and functioning in Africa? If so, why do students have stereotypical notions of Africa? The study was performed in the form of a quantitative survey where digital surveys formed the basis for data collection. The questionnaires were completed by 93 fifth graders distributed across three different schools, in three different cities. The results show that the students in the study have a one-sided view that Africa is a distressed and economically challenged continent. The study presents and discusses Urie Bronfenbrenner's ecological systems theory in relation to the student's ideas about Africa. The students' ideas are based partly on the media's way of portraying the continent, and partly through one-sided teaching in school, and social media.

Keywords: Elementary School, Conception, Africa, Living conditions and Geography

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte	2
3. Bakgrund.....	3
3.1 Tidigare forskning om elevers föreställningar om Afrika.....	3
3.2 Geografiämnet i svensk skola	4
3.3 Elever i informationssamhället	5
3.4 Fakta om några afrikanska länder, ekonomi och skola.	7
3.5 Den ekologiska systemteorin	8
4. Metodbeskrivning	9
4.1 Metod för datainsamling	9
4.2 Urval.....	10
4.3 Metod för bearbetning av material.....	11
4.4 Etiska övervägande	11
5. Resultat.....	12
5.1 Bakgrundsfakta	12
5.2 Informationskällor.....	13
5.3 Klimat.....	14
5.4 Fotografier tagna i Afrika.....	15
5.5 Skola och jämställdhet	18
5.6 Materiella tillgångar	20
6. Diskussion.....	22
6.1. Metoddiskussion	22
6.1.1 Kvantitativ enkätstudie.....	22
6.1.2 Komplikationer	22
6.1.3 Studiens generaliserbarhet.....	24
6.2 Resultatdiskussion.....	24
6.2.1 Aktörer som påverkar elevers föreställningar	25
6.2.3 Föreställningar av skolor i Afrika	28
6.2.4 Skillnader mellan skolor i studien.....	29
6.3 Vidare forskning.....	30
Referenser	31
Bilagor.....	33
1. Mejl till undervisande lärare.	33
2. Enkät	34

Tabell och figurförteckning

Figur 1. Skärmdumpar med reklam från Unicef tagna från instagram.....	6
Figur 2. Min personliga tolkning av Bronfenbrenners ekologiska systemteori.	8
Figur 3 Fördelning av respondenternas svar om vart de främst får sin information om Afrika från.	13
Figur 4. Fördelning av respondenternas svar om vilka bilder som visar ett klimat som finns i Afrika.	14
Figur 5. Fördelning av respondenternas svar om vilka fotografier de tror är tagna i Afrika	15
Figur 6. Fördelning av respondenternas svar om hur många barn som går i skolan i Afrika.	19
Figur 7. Fördelning av respondenternas svar om hur de tror att barn i Afrika främst får leksaker.	20
Figur 8. Fördelning av respondenternas svar om hur de tror att afrikaner främst får sina kläder.	21

1. Inledning

Afrika är den näst största världsdelen på vår jord och utgör cirka 22% av jordens landmassa (African Care, 2020). Trots att Afrika utgör en så pass stor del av jordens yta har jag noterat att elevers kunskaper om världsdelen ofta är såväl felaktiga som stereotypa. Under min verksamhetsförlagda utbildning upplevde jag att elever ofta tror att Afrika är ett land och att de generaliserar världsdelen genom att tro att hela Afrika lever under svåra levnadsförhållanden. I en studie av Scoffham (2019) framgår det även att elever ofta tror att befolkningen i Afrika aldrig är glada, utan att de endast ler om de får pengar av oss i västvärlden. En av anledningarna till detta menar Scoffham (2019) beror på att media porträtter Afrika som en världsdel i behov av ekonomiskt stöd och välgörenhet. I skrivande stund cirkulerar reklam om *Unicefs* välgörenhetsgala som snart ska äga rum med titeln *Världens viktigaste kväll – och roligaste*. Under galan kommer tv-tittarna kunna se bilder på barn som lever i svält från bland annat Afrika. Detta kombinerat med underhållning i hög klass med syftet att samla in pengar till världens barn (Unicef, 2021). Med utgångspunkt i Scoffhams (2019) studie är mitt antagande att denna typ av gala bidrar till en alltmer ensidig bild av Afrika. Tv-tittarna ska känna medlidande under de korta klippen samtidigt som de ska tröstas av underhållningen. Det blir tydligt hur något ämnas ses som positivt respektive negativt.

Välgörenhetsorganisationer bidrar med livsavgörande hjälp och har förändrat livet för många människor runt om i världen, framför allt människor i Afrika. År 2019 gick 70 % av Unicefs insamlingar till Afrika, vilket inte tyder på något annat än att flera afrikanska länder är i stort behov av ekonomiskt stöd (Unicef, 2020). Samtidigt är det problematiskt hur elever får en ensidig och därmed felaktig bild av världsdelen. Rosling (2018) menar att världen inte är svart eller vit, likväl som den inte är fattig eller rik. Trots det verkar människan ha en oemotståndlig lust att dela in världen på det sättet. I min studie har jag undersökt vad elever har för generella föreställningar om Afrika, samt varför elever har dessa föreställningar. Studien är en kvantitativ studie och utgörs av 93 elever fördelade på tre olika skolor i årskurs 5. Eleverna har fått besvara en enkät som utgör grunden för studien. Resultatet av studien kan bidra till en kunskapsöversikt i en klass eller planering inför ett arbetsområde, med avsikt att bidra till att elever får en mer nyanserad uppfattning av Afrika.

2. Syfte

Syftet med studien är att undersöka om elever i årskurs 5 i svenska skolor har stereotypa föreställningar om barn i Afrika kopplat till skola och levnadsförhållanden.

Forskningsfrågor.

- Hur föreställer sig eleverna att levnadsförhållandena ser ut för barn i Afrika?
- Hur föreställer sig eleverna att skolorna ser ut och fungerar i Afrika?
- Om och i så fall varför har elever stereotypa föreställningar om Afrika?

3. Bakgrund

Avsnittet berör delar som är relevanta för bakgrunden till studien. I avsnittet behandlas tidigare forskning om elevers föreställningar om Afrika. Avsnittet ger en förtydligande bild av geografiämnet i svensk skola samt hur elever påverkas av den ständiga information de får ta del av i dagens samhälle. Vidare presenteras fakta om Afrika och slutligen redogörs det för Urie Bronfenbrenners ekologiska systemteori.

3.1 Tidigare forskning om elevers föreställningar om Afrika

I forskning av Oberman, O'Shea, Hickey och Joyce (2014) framgår det att elever generellt har en negativ och stereotypisk bild av Afrika. Denna studie baseras på elever i Irland, där elever har fått titta på bilder tagna från olika platser i världen och sedan berätta var de tror bilderna är tagna. I resultatet av studien framgick det att de bilder som visade fattiga levnadsvillkor förknippade eleverna med Afrika. När eleverna fick svara på frågan varför de trodde att det var en bild tagen i Afrika svarade eleverna att miljön såg ut som Afrika och att alla i Afrika är fattiga. Andra föreställningar som synliggjordes i studien var att eleverna tror att alla i Afrika måste gå långt för att hämta vatten samt att personer i Afrika aldrig ler eller skrattar. Eleverna säger i studien att personer i Afrika bara ler eller skrattar om de får pengar av andra mer förmögna länder i västvärlden. Det finns även en bild av att alla tillgångar som en Afrikan äger kommer från välgörenhet. Resultatet av studien pekar dessutom på en extrem "vi och dem"-känsla. Eleverna uttrycker undermedvetet hur "vi" de rika länderna i västvärlden är räddningen för de fattiga afrikanerna.

Tidigare forskning av Bale (1987) visar på en mer romantiserad bild av Afrika. Bale (1987) undersökte vad elever från Storbritannien har för föreställningar om Afrika. Resultatet visade en föreställning av att världsdelen är full av lejon, elefanter, ormar, palmträd, tigrar och savanner. Denna romantiserade bild framgick inte på samma sätt i den senare studien av Oberman et al. (2014). Elevers föreställningar om Afrika har förändrats och Scoffham (2019) menar att en av anledningarna till detta är hur Afrika framställs i media. Media har under de senare åren porträtterat Afrika som en världsdelen i behov av välgörenhet och ekonomiskt stöd. Nyhetssändningar är enligt Scoffham (2019) selektiva och tenderar att endast visa upp nödsituationer och katastrofer. Författaren menar vidare att de

världsdelarna och länderna som på grund av olika omständigheter utsätts för förödelse syns regelbundet i nyhetssändningarna, vilket jag noterat även i svensk massmedia. Afrika är en stor världsdel vilket bidrar till att flera katastrofer kan inträffa, vilket i sin tur leder till att elever som ser på nyheterna påverkas och får en ensidig bild av Afrika. Elever från Oberman et al. (2014) studie uttrycker själva att de har lärt sig om Afrika genom tv och välgörenhetsprogram, vilket bekräftar Scoffhams (2019) uttalande.

3.2 Geografiämnet i svensk skola

Geografiämnet är av stor betydelse för att eleverna ska kunna leva och lokalisera sig i en mångkulturell och komplex värld. Skolan har ett stort ansvar att förbereda eleverna med handlingsberedskap för att kunna bidra till och förstå sin omvärld (Skolverket, 2013). I kursplanens syftesdel står det att eleverna genom geografiundervisningen ska utveckla och kunna göra jämförelser mellan olika människors levnadsvillkor (Skolverket, 2019). Skolan har på så sätt ett ansvar att bidra till att eleverna skapar förståelse för andra människors kulturer och livsåskådningar. Detta innebär att eleverna behöver kunskaper om att inte alla agerar på samma sätt samt att eleverna måste förstå hur deras eget handlande kan påverka andra (Skolverket, 2013). Kommentarmaterialet till kursplanen i ämnet geografi poängterar att undervisningen inte får stanna vid ett konstaterande om att det finns ojämna levnadsvillkor. Undervisningen ska väcka ett intresse hos eleven att vilja agera med engagemang och handlingskraft för att förändra detta (Skolverket, 2017). Geografiundervisningen ska behandla geografiska begrepp som är relevanta för ämnet som exempelvis hållbar utveckling, ojämna levnadsvillkor, topografisk och tematisk karta samt naturresurser (Skolverket, 2019).

Geografiämnet ingår i de samhällsvetenskapliga ämnena där vi även finner historia, religion och samhällskunskap. I årskurs 1–3 samspelar dessa ämnen i kursplanen och undervisas inom ett och samma ämne. Vidare i årskurs 4–6 delas ämnena upp i olika kursplaner men fortsätter att dela på samma undervisningstid. Det är vanligt att undervisningen planeras genom att de fyra samhällsorienterande ämnena delas upp. Senare i årskurs 7–9 bryts denna konstellation och samtliga ämnen står som självständiga (Olson, & Irisdotter Aldenmyr, 2016).

Det centrala innehållet för årskurs 1-3 är uppdelad i 4 olika kategorier där vi bland annat finner rubrikerna *Att leva tillsammans* samt *Att leva i världen* (Skolverket, 2019). Under rubriken *Att leva tillsammans* behandlas orsaker och konsekvenser av att flytta inom eller mellan länder, livsfrågor om vad som är rätt eller fel samt regler och normer som ligger nära elevens livsmiljö. Fortsatt under rubriken *Att leva i världen* behandlas bland annat områden som berör människans uppkomst, miljöfrågor, mänskliga rättigheter och samhällsfrågor med en gemensam utgångspunkt i elevens närliggande vardag (Skolverket, 2019). Vidare i kursplanen för årskurs 4–6 delas det centrala innehållet upp i tre rubriker där *Miljö, människor och hållbarhetsfrågor* är en av dem. Under rubriken finns två punkter där den första punkten behandlar hur prioriteringar och val påverkar miljön och hur det i sin tur bidrar till en hållbar utveckling. Den andra punkten berör ett innehåll om ojämlika levnadsvillkor som finns i världen, exempelvis skillnad mellan tillgång till hälsovård, utbildning och naturresurser. Under den andra punkten behandlas även hur organisationer och enskilda människor kan arbeta för att förbättra levnadsvillkoren för människor runt om i världen (Skolverket, 2019). Slutligen i det centrala innehållet för årskurs 7–9 är indelningen oförändrad men rubrikerna kompletteras med ett nytt innehåll, bland annat vad som orsakar förekomsten av fattigdom och ohälsa runt om i världen. Det berör även hur faktorer som klimat, befolkningstäthet och naturresurser har ett samband med ohälsa och fattigdom. Under rubriken *Livsmiljöer* behandlas hur jordens befolkning är fördelat på jordklotet och hur klimatförändringar kan påverka samhället, människan och miljön (Skolverket, 2019).

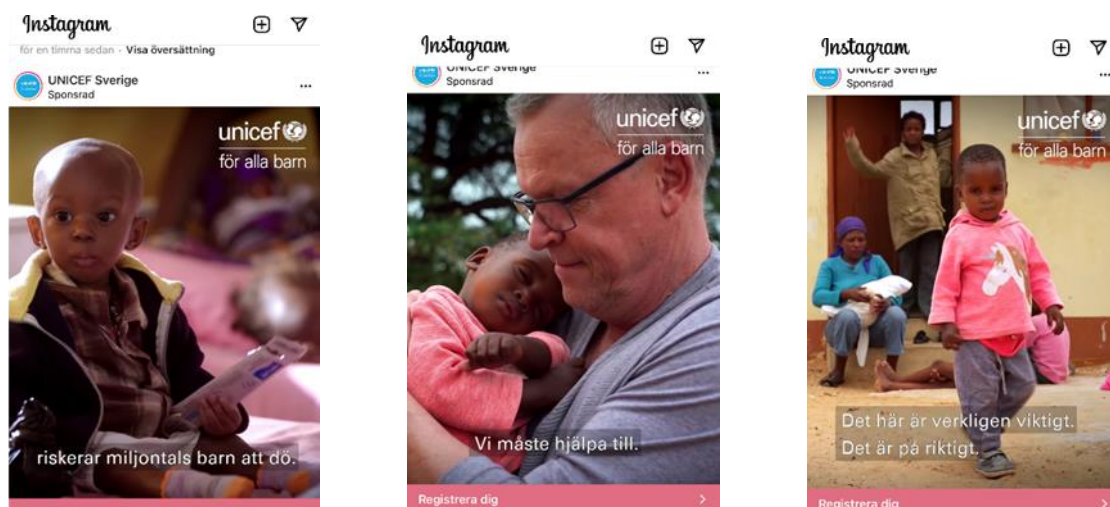
3.3 Elever i informationssamhället

Den digitala tekniken spelar idag en stor roll i vårt samhälle. Information, erfarenheter och kunskaper sprids genom media på mängder av sätt. Liberg, Lundgren och Säljö, (2020) menar att människans referensramar om hur vi ser på världen har förändrats drastiskt efter uppfinningar som anlänt de senaste 100 åren. Författarna syftar på telefonen, radion och främst televisionen. Det sistnämnda har haft en stor betydelse för människans tillgångar till kunskaper och information från andra länder, om såväl krig, katastrofer, världspolitik och olyckor. Människan har således under de senaste 100 åren haft tillgång till information genom massmedia på en mängd olika sätt. Digitaliseringens intåg blev banbrytande

och idag har människan tillgång till information bara ett knapptryck bort (Liberg, Lundgren & Säljö, 2020).

År 2020 använde hela 96 % av Sveriges befolkning internet och 9 av 10 använder internet för att ta del av minst en social media (Svenskarna & media 2021). År 2018 visade en studie av statens medieråd (2019) att 91 % av barn mellan 9–12 år har tillgång till en egen dator, surfplatta eller smartphone. Samma studie visade också att 93 % av barn mellan 9–12 år använder sociala medier. Fördelningen av vilka applikationer barnen använde under 2018 såg ut på följande sätt: *Youtube* 61 %, *Snapchat* 45 %, *Instagram* 27%, *Tiktok* 14 % och *Spotify* 13% (Internetstiftelsen, 2020a). Under den rådande pandemin har applikationen *Tiktok* ökat markant i användare och ny undersökning visar att 7 av 10 ungdomar mellan 12–15 år använder sig av *Tiktok* (Internetstiftelsen, 2020b). Genom denna information är mitt antagande att användandet även ökat i de lägre åldrarna.

Det finns en markant skillnad mellan massmedialkommunikation och vanlig kommunikation. Den vanliga kommunikationen som sker mellan människor är direkt och begränsad till ett fåtal individer. Massmedialkommunikation innehåller ett lagrat budskap som kan nå ut till flertalet mottagare under olika tidpunkter (Imsen, 2006). Nedanstående bilder är ett exempel på hur massmedialkommunikation kan se ut. Bilderna har under de senaste veckorna nått mig som skribent i studien. Bilderna är *skärmdumpar* av en video som är tagna från en reklam skapad av Unicef som dök upp i mitt flöde på *Instagram*. Videon visade utsatta barn i Afrika tillsammans med en svensk manlig mediaprofil som uppmanade samtliga tittare att agera.

Figur 1. Skärmdumpar med reklam från Unicef tagna från instagram.

Imsen (2006) menar att media bidrar till en offentlig fostran genom att förmedla normer som människor omedvetet förhåller sig till. Idag kommer barn i kontakt med digitala medier i en mycket tidig ålder. Detta gör eleverna till mottagare för ett stort informationsflöde. Andra forskare menar att den traditionella lärarrollen som innebär att läraren förmedlar fakta har ersatts mot en förklarande lärarroll som sätter elevernas information i ett sammanhang (Liberg, Lundgren & Säljö, 2020). Enligt Imsen (2006) har digitaliseringen lett till att det skett ett skifte från att eleverna tidigare setts som offer för en okontrollerad mediepåverkan. I stället betraktas eleverna som aktiva konstruktörer som skapar egna kunskaper genom media. Samma författare menar att skolan därför har ett ansvar att förmedla medieerfarenhet till eleverna (Imsen, 2006).

3.4 Fakta om några afrikanska länder, ekonomi och skola.

Enligt världsbanken har fattigdomen i världen minskat sedan 1998 (The World Bank, 2021). Trots det lever ännu cirka 763 miljoner människor i extrem fattigdom. Fattigdom mäts utifrån inkomster med hänsyn till prisnivåerna i respektive land. Fattigdom delas in i olika kategorier och extrem fattigdom lever en människa i om den har mindre än 1,90 US dollar om dagen i inkomst. Söder om Sahara i Afrika lever cirka 40 % av befolkningen under gränsen för extrem fattigdom (Unicef, 2020).

Utifrån statistik från Globalis (2019) på bruttonationalprodukt per invånare (BNP) har landet Burundi i Afrika ett BNP på 261 US dollar. Detta innebär att Burundi har lägst BNP i hela världen, därefter kommer Somalia med ett BNP på 320 US dollar. Landet Ekvatorialguinea har ett BNP på 8132 US dollar, vilket gör att landet har högst BNP i hela Afrika. Ekvatorialguinea hamnar strax över medelvärdet på listan över BNP av alla världens länder (Globalis, 2019). Strax under Ekvatorialguinea placeras Botswana med ett BNP på 7961 US dollar.

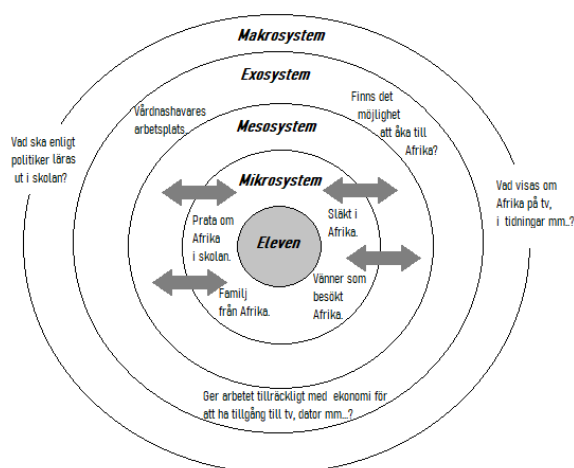
I dagsläget går 90 % av alla världens barn i skolan vilket visar på en kraftig ökning de senaste decennierna. Den största ökningen har skett söder om Sahara i Afrika där ökningen av barn som går i skolan har ökat från 58 % till 76 % under de senaste 10 åren (Svenska Unescorådet, 2020).

3.5 Den ekologiska systemteorin

I denna studie finns en nära koppling mellan hur elevers föreställningar påverkas av dess omgivning. Urie Bronfenbrenner ligger bakom den *ekologiska systemteorin* vilket fokuserar på barnets utveckling i relation till barnets omgivning. Bronfenbrenner menar att det inte går att förstå ett barns situation och utveckling om man inte tar hänsyn till faktorer runt omkring så som skola, familj, politiska förändringar eller andra yttre faktorer (Nilholm, 2016). Den *ekologiska systemteorin* är indelad i fyra system som påverkar barnet direkt eller indirekt. De olika systemen benämns som *mikro-*, *meso-*, *exo-* och *makrosystemet*. Samtliga system är relevanta för studien eftersom det omsluter och påverkar varandra på olika sätt. Det första systemet är mikrosystemet vilket barnet är fysiskt närvarande i, här ingår bland annat skolan, vänner och familjen (Nilholm, 2016). Med utgångspunkt i studien innebär detta att om eleven har någon i sin närhet som är uppväxt eller vet mycket om Afrika kommer detta med stor sannolikhet göra ett avtryck på eleven. Det andra systemet benämns som mesosystemet och utgör relationen mellan de olika aktörerna i mikrosystemet. Detta

sker genom att barnet bär med sig information och erfarenheter från skolan till hemmet samt från hemmet till skolan (Nilholm, 2016). I mesosystemet studeras det hur händelser som sker i en viss miljö påverkar en annan miljö (Imsen, 2006). Detta kan i studiens fall innebära att en elev som har besökt Afrika kan ta med information till skolan och på samma sätt kan eleven genom information från skolan

lokalisera sig vid ett besök i Afrika. Det tredje systemet är exosystemet vilket påverkar barnet indirekt genom exempelvis vårdnadshavares arbetsplatser (Imsen, 2006). Detta innebär att eleverna kommer bli påverkade av vilka tjänster vårdnadshavarna har, finns det ekonomi till att exempelvis resa till Afrika? Det fjärde och sista systemet som Bronfenbrenner myntade är makrosystemet vilket utgör allt övergripande i samhället, så som lagar, politik och ekonomi (Nilholm, 2016), och här finner vi medias roll och vad som visas på tv.

Figur 2. Min personliga tolkning av Bronfenbrenners ekologiska systemteori.

4. Metodbeskrivning

I detta avsnitt presenteras studiens metod och genomförande samt hur data har samlats in genom en enkät. Därefter presenteras urval och hur data har bearbetats för att få fram ett resultat. Slutligen presenteras etiska övervägande som det tagits hänsyn till i studien.

4.1 Metod för datainsamling

I ett tidigt skede i studien resonerades det om vilket tillvägagångsätt som är lämpligast för att synliggöra om elever har generella föreställningar om barn i Afrika. Det första alternativet var att göra en kvalitativ studie med semistrukturerade gruppintervjuer, eftersom det kan synliggöra en djup bild av respondenternas tankar. Det möjliggör även att den som håller i intervjun kan anpassa frågor efter respondenternas svar samt förtydliga om det är något som är otydligt. Samtidigt är intervjuer oftast mer tidskrävande vilket begränsar att ett större antal respondenter kan delta (Bryman, 2018). Då tiden för denna studie har varit något begränsad landade resonemanget slutligen i att använda en kvantitativ metod i form av enkäter. Detta har bidragit till att fler elever har kunnat delta än om studien utgått från semistrukturerade gruppintervjuer. Det har även möjliggjort att fler än en skola har deltagit i studien och att en större mängd data har samlats in.

Studien kan betraktas som en tvärsnittsdesign vilket Bryman (2018) menar är när data samlas in under en viss tidpunkt. Då studien ska genomföras under en begränsad tid passar det därför bra att använda denna forskningsdesign. Samma forskare menar att en tvärsnittsdesign är lämplig att använda för att upptäcka mönster genom olika variabler. Insamling av data har skett genom digitala enkäter vilket forskaren benämner som en typ av surveyundersökning och som passar bra med en tvärsnittsdesign (Bryman, 2018). Frågorna i enkäten är skapade utifrån studiens syfte och forskningsfrågor. Respektive lärare till respondenterna som ingår i studien har fått ett mejl med information om studien samt enkäten så att de kunde studera materialet i förväg. Samtliga lärare som tillfrågades tackade ja till medverkan och förmedlade informationen till respondenterna.

Respondenterna har genom mejl blivit tilldelade en länk som tar dem till en hemsida där enkäten finns. Enkäten (se bilaga 2) är utformad efter studiens syfte och frågeställningar.

Designen av enkäten är tagen från ett *Google formulär* som redan är färdigkonstruerad och innehåller en layout som sammanställer data. Enkäten har en tydlig struktur och är enkel att besvara vilket Bryman (2018) menar är betydande för att responderandet ska vilja svara på enkäten. Ytterligare aspekter som samma författare lyfter som betydande är att enkäten är lätt att följa och förstå, av den anledningen har enkäten ett enkelt språk och en tydlig struktur. Vidare betonar författaren att enkäter sällan ger fördjupande information genom svaren och därför är enkäten utformad med såväl stängda som öppna frågor. Vissa av de stängda frågorna har följts upp av en öppen fråga där respondenten får utveckla sitt svar. Syftet med de öppna frågorna är att få en djupare inblick i elevernas föreställningar och vart de kommer från. Enkäten innehåller fem fotografier där eleverna ska besvara huruvida fotot är taget i Afrika eller inte. Tanken med dessa fotografier utgår från studiens syfte för att redogöra för elevers föreställningar om världsdelen. Fotografierna är noga utvalda efter olika levnadsförhållanden som finns i Afrika. Tre av fotografierna indikerar på fattiga levnadsförhållanden i form av en lerhydda, en marknad med kor samt en flicka med slitna kläder. Två av fotografierna är tagna från ovan på Johannesburg, bilderna beskrivs mer detaljerat i resultatet (se figur 5). Fotografierna är bortplockade på grund av upphovsrätten (SFS 1960:729).

Enkätundersökningen är anonym eftersom det enligt Bryman (2018) tenderar att ge mer sanningsenliga svar än en enkät med namn. En nackdel med enkätundersökningar är att de sällan besvaras i sin helhet, därför är samtliga frågor i enkäten markerade som obligatoriska vilket gör att enkäten inte har gått att lämna in utan att alla frågor är ifyllda. Hänsyn har tagits till om eleverna inte kan besvara en fråga och därför fanns alternativet *vet inte* med och på så sätt förhindrades oklarheter vid sammanställningen av data. Då enkäten har gjorts online bidrog det till en snabb respons och flera elever har kunnat delta i studien.

4.2 Urval

Studien utgörs av elever i årskurs 5 från tre olika skolor. Anledningen till att studien riktas mot elever i årskurs 5 är dels för att de är i mitten av mellanstadiet, dels att enkätundersökningar kräver att respondenterna kan läsa och skriva (Bryman, 2018). Det går inte helt att garantera att elever i årskurs 5 är läs- och skrivkunniga men sannolikheten

är större än om studien gjorts på elever i årskurs 4. Studien utgörs av 93 elever, fördelade på tre olika skolor. I studien benämns skolorna som skola A, B och C. Urvalet grundar sig på att jag tidigare har gjort VFU på samtliga skolor och på så sätt gick det snabbt att få kontakt med skolorna. Detta benämns enligt Bryman (2018) som ett bekvämlighetsurval. Ytterligare en aspekt som det tagits hänsyn till i studien är att skolorna ligger belägna i städer och samhällen som har ett större respektive mindre antal invånare. På så sätt har studien fått en större spridning och ett mer tillförlitligt resultat än om den endast utgått från en skola (Bryman, 2018). Då olika skolor deltar i studien kan även eventuella skillnader mellan skolorna synliggöras. Skola A är belägen centralt i en stad med cirka 10 000 invånare och på skolan går cirka 600 elever, 34 av eleverna har deltagit i studien. Skola B är belägen i utkanten av en stad med cirka 20 000 invånare. Det går cirka 250 elever på skolan och 24 av dessa elever har deltagit i studien. Skola C är belägen i ett samhälle med cirka 300 invånare och på skolan går cirka 220 elever, 32 av eleverna deltog i studien.

4.3 Metod för bearbetning av material

Enkäterna har sammanställts automatiskt genom *Google formulär* och visar ett resultat av samtliga respondenter som deltagit i studien. För att undersöka om det skiljer sig mellan skolorna och för att tydliggöra elevernas enskilda svar har enkäterna även sammanställts i ett *Exceldokument*, frågor respektive svar har delats upp genom färgkoder. Den data som berör samtliga av respondenterna har sammanställts i cirkel- samt stapeldiagram som lyfts i resultatet. Fördelen med diagram menar Bryman (2018) är att de är enkelt att förstå och tolka. Somliga av de stängda frågorna har tillhörande öppna frågor för att synliggöra en djupare bild av elevernas föreställningar. Dessa har analyserats i relation till elevernas svar i de stängda frågorna och har på så sätt bidragit med en större förståelse kring varför eleverna svarat som de har gjort. Somliga av elevernas svar i de stängda frågorna presenteras i resultatavsnittet.

4.4 Etiska övervägande

Samtliga respondenter som har deltagit i studien har fått avgöra själva om de vill vara med och svara på enkäten. Hänsyn har tagits till respondenternas anonymitet och all data

har behandlats konfidentiellt vilket enligt Stukát (2011) är nödvändigt. Respondenterna har även fått avbryta sin medverkan när de vill och har kunnat lämna enkäten utan att det påverkat dem negativt. I enkäten har det gjorts ett etiskt övervägande över respondenternas könstillhörighet, alternativet *annan könstillhörighet* har funnits med som ett alternativ utöver flicka eller pojke. Anledningen till detta är att deltagarna i studien inte ska riskera att uppleva sig kränkta genom att tvingas besvara sin könstillhörighet (Vetenskapsrådet, 2017). Enkäten är utformad genom att respondenterna har varit tvungna att lämna ett svar på samtliga frågor. Då respondenten inte ska känna sig tvingad att svara har alternativet *övrigt* och *vet inte* funnits med som svarsalternativ på samtliga frågor. Respondenterna blev även informerade innan de började med enkäten att på de öppna frågorna kan de skriva *vet inte*.

5. Resultat

I detta avsnitt presenteras resultatet av den datainsamling som gjorts. Efter somliga av diagrammen som presenteras nedan motiveras respondenternas svar med tillhörande kommentarer från respondenterna. Avsnittet presenterar bakgrundsfakta kring respondenterna och där efter vilken källa respondenterna främst får höra om Afrika från. Vidare presenteras föreställningar om vilket klimat som respondenterna tror att de är i Afrika. Därefter presenteras respondenternas svar kring vilka fotografier som de tror är tagna i Afrika. Slutligen presenteras respondenternas svar kring skola, jämställdhet samt materiella tillgångar.

5.1 Bakgrundsfakta

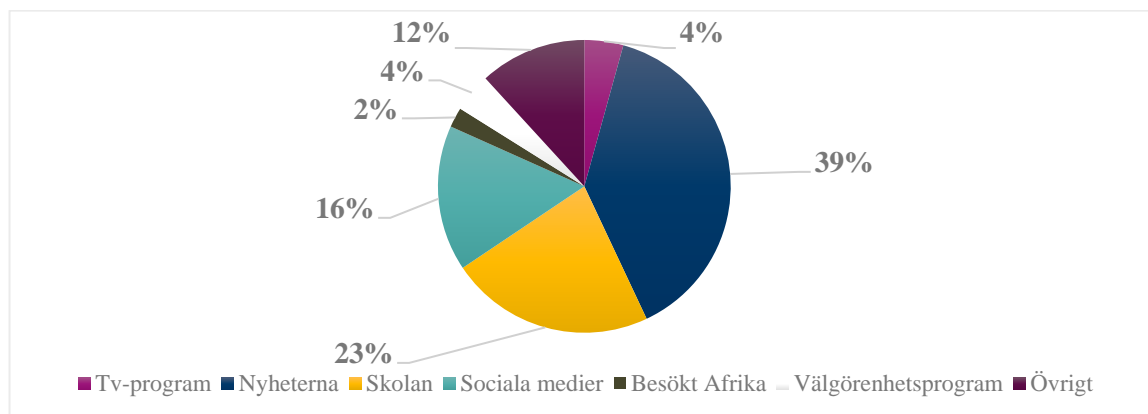
I studien har 93 elever besvarat enkäten, 59,1 % av dessa elever har besvarat att de är pojkar medan 38,9 % är flickor och 1,1 % har kryssat i annan könstillhörighet. Resultatet av studien visar att 11,9 % av respondenterna som deltog har svarat att de besökt Afrika. Hela 84,9 % har svarat att de inte besökt världsdelen och 3,2 % svarade att de inte vet om de har besökt Afrika eller inte. Fördelningen på skolorna visade att på skola A har 12 % av eleverna som deltog besökt Afrika, Skola B visade 13 % och skola C visade 6 %. Hela 86 % av respondenterna kunde peka ut vart Afrika är beläget på en blindkarta. I

gruppen som inte kunde peka ut vart Afrika ligger var det två av respondenterna som kryssat i att de besökt världsdelen.

5.2 Informationskällor

Respondenterna har fått besvara hur ofta de hör något om Afrika samt genom vilken källa som förmedlar informationen. Alternativen i enkäten var *Tv-program, nyheterna, skolan, sociala medier, besökt Afrika, välgörenhetsprogram* eller *övrigt*. På kategorin *övrigt* har eleverna fått författa ett eget svar vilket exempelvis resulterade i ”vet inte”, ”har kontakt med några missionärer” och flera av kategorierna ovan. Respondenterna har även fått besvara huruvida informationen de får ta del av oftast är *mest positiv, mest negativ* eller *lika*. Hela 65,5 % av respondenterna svarade att de hör något om Afrika cirka 1 gång i månaden. 15,5 % svarade att de aldrig hör något om Afrika och 7,5 % besvarade att de hör något om Afrika cirka en gång i veckan, resterande 11,5% svarade *övrigt*.

Vad beträffar huruvida informationen är positiv eller negativ svarade 54,8 % att de ofta hör något negativt om Afrika, 33,3 % svarade att de hör lika mycket positivt som negativ medan 6,5 % svarade att de hör positiva saker om Afrika, resterande 5,4 % svarade *övrigt* på frågan. Nedan visas ett cirkeldiagram på fördelningen av var respondenterna främst får sin information.

Figur 3 Fördelning av respondenternas svar om vart de främst får sin information om Afrika från.

Alternativet *nyheter* är dominerande i respondenternas svar och fördelningen mellan huruvida det som nyheterna förmedlar är *mest negativt* eller *mest positivt* ser ut på följande

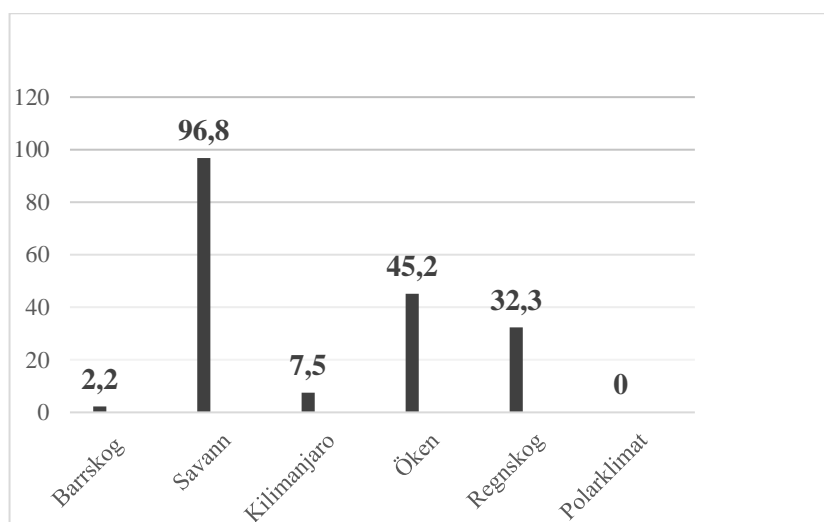
sätt: 55,5 % svarade att de hör *mest negativt*, cirka 33,3 % svarade att de hör lika mycket *negativt som positivt*, 5,5 % svarade att de hör *mest positivt* och 5,5 % svarade *vet inte*.

De 23 % av respondenterna som kryssat i *skolan* som sin främsta källa visade en fördelning på att 9,5 % hör mest positivt om Afrika, 57 % svarade att de hör mest negativt medan 28,5 % svarade att de hör lika mycket positiva som negativt, resterande 5 % svarade *vet inte*.

Den största skillnaden vad beträffar positiv respektive negativ information utgörs av gruppen som valt sociala medier som sin främsta källa. Fördelningen visade att 80 % av eleverna hör mest negativt och resterande 20 % hör mest positivt.

5.3 Klimat

I enkäten har respondenterna blivit presenterade för 6 bilder som visar olika naturområden. Bild 1 visar en barrskog, bild 2 visar en savann, bild 3 visar Kilimanjaro, bild 4 visar en öken, bild 5 visar regnskog och bild 6 visar polarklimat. Respondenterna ombads att kryssa i vilka av bilderna som visar ett klimat som finns i Afrika. De rätta svaren är bild 2,3,4 och 5. Nedan visas ett stapeldiagram på fördelningen. Respondenterna har fått kryssa i flera av alternativen.

Figur 4. Fördelning av respondenternas svar om vilka bilder som visar ett klimat som finns i Afrika.

Bild 2 som visar en savann har ett svarsresultat på hela 96,8 % vilket innebär att näst intill samtliga av respondenterna har kryssat i den. Endast två av respondenterna kryssade

i samtliga rätt svar. 2 av eleverna som kryssat i att de besökt Afrika ingick i gruppen som kryssat i Kilimanjaro. Frågan ger inte respondenterna möjligheten att förklara varför de valt de olika alternativen.

5.4 Fotografier tagna i Afrika

I enkäten har respondenterna fått ta del av 5 olika fotografier där de ska besvara om de tror att fotografierna är tagna i Afrika. Respondenterna har fått besvara frågan med alternativen *ja*, *nej* eller *jag vet inte*. Efter frågan har de lämnat en kommentar som motiverar svaret. Samtliga fotografier är tagna i Afrika men på grund av upphovsrätten (SFS 1960:729) är dessa borttagna ur studien och förklaras endast med ord nedan:

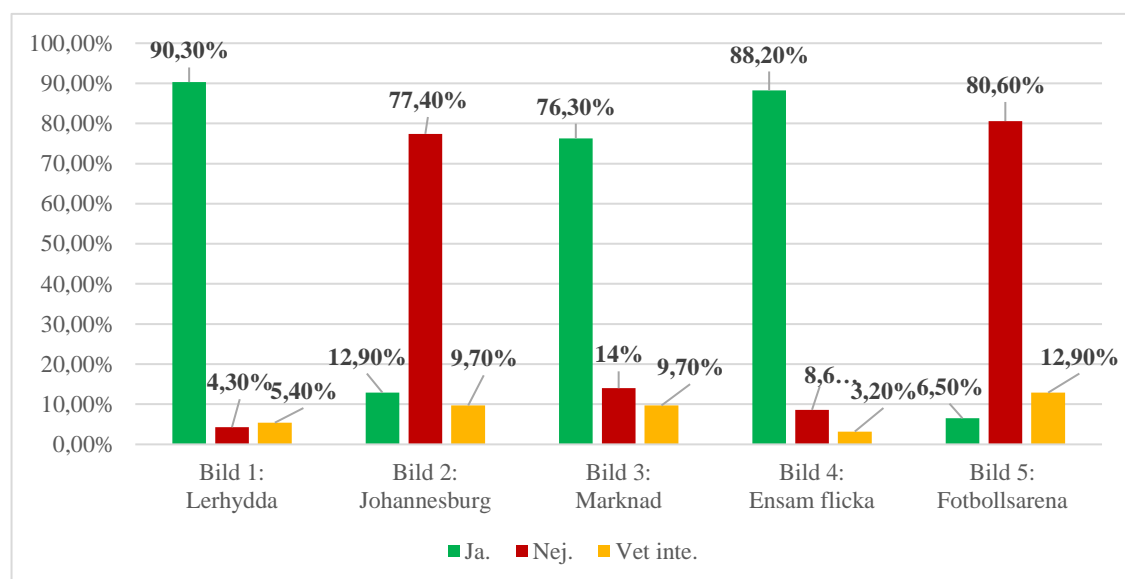
Bild 1: Visar en bild på en lerhydda med halmtak ute i savannen.

Bild 2: Visar en bild tagen i Johannesburg vid skymning. Bilden visar lysande skyskrapor och lägenhetskomplex.

Bild 3: Visar en bild tagen på en marknad i Etiopien, det är afrikaner och kor med på bilden.

Bild 4: Visar en bild på en ensam somalisk flicka med trasiga kläder som går på gatan och bär kvistar på sin rygg. Flickan har ett hukande huvud och tittar ner i marken.

Bild 5: Visar en bild på en fotbollsarena i Johannesburg. Runt om arenan ligger en storstad med skyskrapor och lägenhetskomplex.

Figur 5. Fördelning av respondenternas svar om vilka fotografier de tror är tagna i Afrika

Resultatet visar att en stor del av respondenterna tror att bild 1 är tagen i Afrika. Sammantaget motiverar respondenterna att de tror att bilden är tagen i Afrika främst på grund av att de tycker lerhyddan ser fattig ut och att de vet att i Afrika bygger man hus av stenar och lera. Somliga motiverar sitt svar med att de tycker att miljön runt omkring huset ser typiskt afrikanskt ut. Det finns även de som menar att de har sett bilder och filmer från Afrika där husen liknar bild 1. De som inte tror att bilden är tagen i Afrika motiverar inte sina svar tillräckligt för att ge en djupare förståelse.

Kommentarer bild 1:

Afrika är ett fattigt land och de har inte riktiga hus som vi har. – Flicka, skola A.
Svarade ja.

Jag vet att man bor i sådana för att jag har sett ett program där barn besöker Afrika och kollar hur dom bor och lever. – Pojke, skola B. Svarade ja.

När jag var i Afrika fanns det något som liknande en bit bort. – Pojke, skola C.
Svarade ja.

Den mest framträdande motiveringen av bild 2 är att bilden inte är tagen i Afrika på grund av att det inte finns så stora städer där och att de inte har råd att bygga sådana städer. Flera av respondenterna motiverar även sina svar med att det inte finns elektricitet i Afrika och på grund av det kan inte bilden vara tagen där. De elever som tror att bilden är tagen i Afrika motiverar sina svar med att det finns delar i Afrika som har storstäder, noterbart är att två av respondenterna som svarat *Ja* har besökt Afrika och en av dessa motiverar sitt svar med att de såg ut så när han var där.

Kommentar bild 2:

Afrika är en djungel plats med många djur och sandplatser. – Pojke, skola C.
Svarade nej.

Jag svarade nej för Afrika har inte eller såna byggnader. – Flicka, skola A. Svarade nej.

Ja det såg ut så där. – Pojke, skol A. Svarade ja.

Det är ju rika städer i Afrika också och det hade väl kunnat vara det. – Pojke, skola A. Svarade ja.

Det finns en framträdande bild bland respondenterna om att bild 3 är tagen i Afrika. Respondenterna motiverar sina svar med att de tycker människorna på bilden ser typiskt afrikanska ut och att de tror att befolkningen i Afrika oftast handlar på marknader. De är även många som menar att naturen runt omkring ser typiskt afrikansk ut. Respondenterna som inte tror att bilden är tagen i Afrika motiverar sina svar med att den är tagen på andra platser i världen på grund av att kossorna går fritt. Andra menar även på att de inte har sett sådant när de själva har besökt världsdelen.

Kommentar bild 3:

Jag tror det är Afrika men det skulle lika gärna vara ett annat land. I Afrika samlas folk väldigt ofta och går på marknad så jag tror att det är Afrika. – Flicka, skola A. Svarade ja.

Jag tror det för många människor är trötta och varma. – Flicka, skola B. Svarade ja.

För det var inget sånt där. – Pojke, skola A. Svarade nej.

Resultatet av bild 4 visar en övertygande bild om att respondenterna tror att bilden är tagen i Afrika. Den mest framträdande motiveringen bland respondenterna är att de tror att bilden är tagen i Afrika på grund av att flickan ser väldigt fattig ut och att barn ofta får hjälpa till i hemmet för att överleva. Somliga av respondenterna uppmärksammar även flickans hudfärg och motiverar sina svar med att barnet ser typiskt afrikanskt ut. Det finns även de som menar på att de har sett en liknande bild på tv och på reklam. Den del av respondenterna som inte tror att bilden är tagen i Afrika menar på att de bor fler människor i Afrika än vad bilden visar samt att bilden ser ut att vara tagen i ett flyktingläger.

Kommentar bild 4:

Jag svarade ja för det kommer upp på reklamer i bland att det finns barn som har det dåligt och vuxna också. Och då visar dem bilder som ser ut typ såhär. Flicka, skola A. Svarade ja.

För att barn hjälper alltid till och bär saker för att överleva kan man säga. Pojke, skola A. Svarade ja.

För att jag ser vad hon har på sig och vilken färg hon har på sin hud och att det är väldigt fattigt. Pojke, skola B. Svarade ja.

Respondenterna är till viss del överens om att bild 5 inte är tagen i Afrika. Motiveringen som genomsyrar merparten av svaren är att bilden inte kan vara tagen i Afrika för att det inte finns så stora fotbollsarenor där. Flera av respondenterna ser även på byggnaderna runt om fotbollsarenan och menar på att Afrika inte har stora städer. Det finns dock de som ställer sig tveksamma till om bilden är tagen i Afrika eller inte, somliga menar att det kan finnas delar som är rikare än andra men vissa av dem väljer ändå att svara *nej* medan andra *ja*. Noterbart är att en av respondenterna som kryssat i *ja* känner igen arenan på grund av den varit med i fotbolls VM 2010.

Kommentar bild 5:

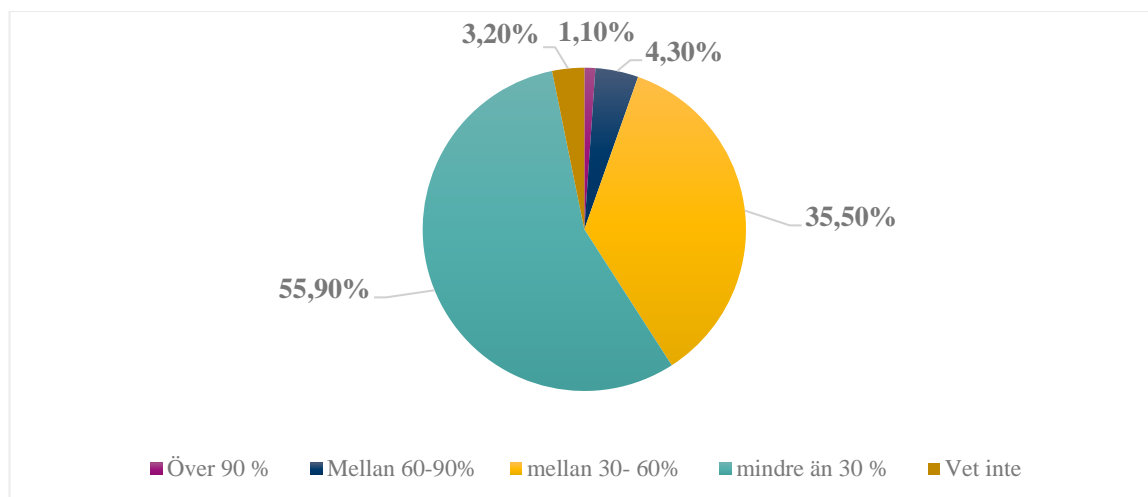
Jag vet att det här inte är Afrika för man känner igen husen i Afrika och där spelar man fotboll på sand/grus planer. – Flicka, skola A. Svarade nej.

Det är kanske en riktare del av Afrika men jag tror det inte är Afrika. – Pojke, Skola C. Svarade nej.

Det var fotbolls VM där. Pojke, Skola C. Svarade ja.

5.5 Skola och jämställdhet

I enkäten har respondenterna fått besvara frågor som berör skola och jämställdhet. Cirkeldiagrammet nedan visar fördelningen av respondenternas svar angående hur många av barnen de tror går i skolan.

Figur 6. Fördelning av respondenternas svar om hur många barn som går i skolan i Afrika.

Den mest framträdande bilden bland respondenterna är att lägre än 30 % av alla barn i Afrika går i skolan. Därefter kommer alternativet mellan 30–60 % detta innebär att hela 91,4 % tror att färre elever än 60 % går i skolan. I gruppen som tror att mellan 60–90 % går i skolan ingår det fyra elever och två av dem har besökt Afrika. Respondenterna fick även besvara en fråga kring hur de tror att en skola ser ut i Afrika. Majoriteten av respondenterna beskrev en skola som saknade ekonomiska tillgångar. Nedan presenteras somliga av respondenternas svar.

Inget tag och slitna väggar – pojke skola C

Barn får sitta på golvet och dom skriver i sanden – flicka skola A

Man bygger alla hus av lera skolan också – pojke skola A

Dom har inga böcker som vi – flicka skola B

Vad beträffar frågan huruvida respondenterna tror att lika många pojkar som flickor går i skolan svarade 73,1% *Nej* medan 5,4 % svarade *Ja* och 21,5% svarade *jag vet inte*. Sammantaget förklarade majoriteten av eleverna att det beror på att flickor och pojkar inte är lika mycket värda i Afrika samt att de inte har samma rättigheter. Resultatet visar även en bild av att flickor och pojkar är uppdelade i separata skolor och att flickor i högre grad måste hjälpa till mer i hemmet. Vad beträffar de eleverna som svarat ja på frågan saknas en begriplig motivering. Nedan presenteras en del av respondenternas svar som besvarade frågan med nej.

För jag har hört lite att tjejer inte har samma förutsättningar som killar så tjejerna får inte gå i skolan. – Flicka, skola B.

Jag tror flickorna inte är lika mycket värda :(. – Pojke, skola C.

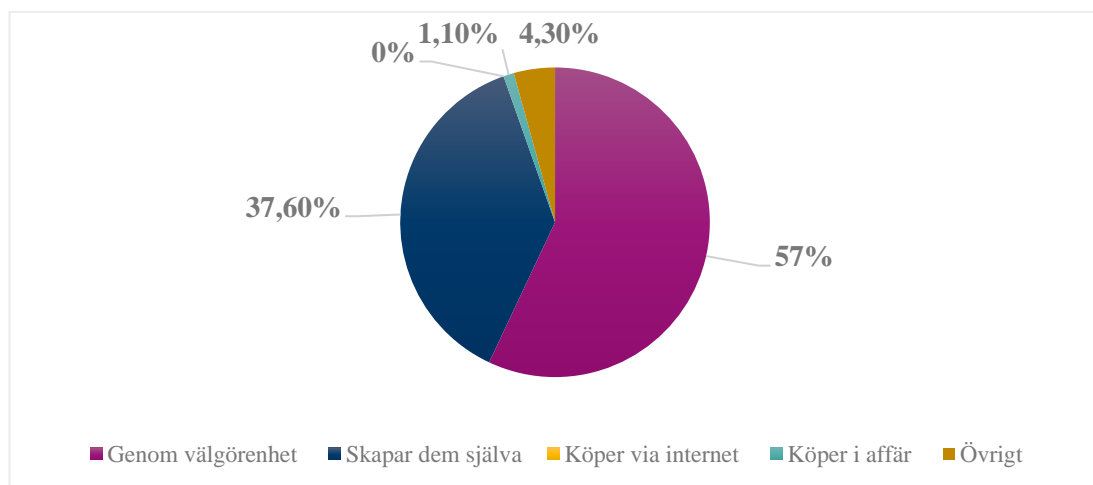
Därför att killar spelar tyvärr mer roll i Afrika. – Flicka, skola B.

Nej för flickorna får arbeta med mammorna men inte killarna. – Flicka, skola B.

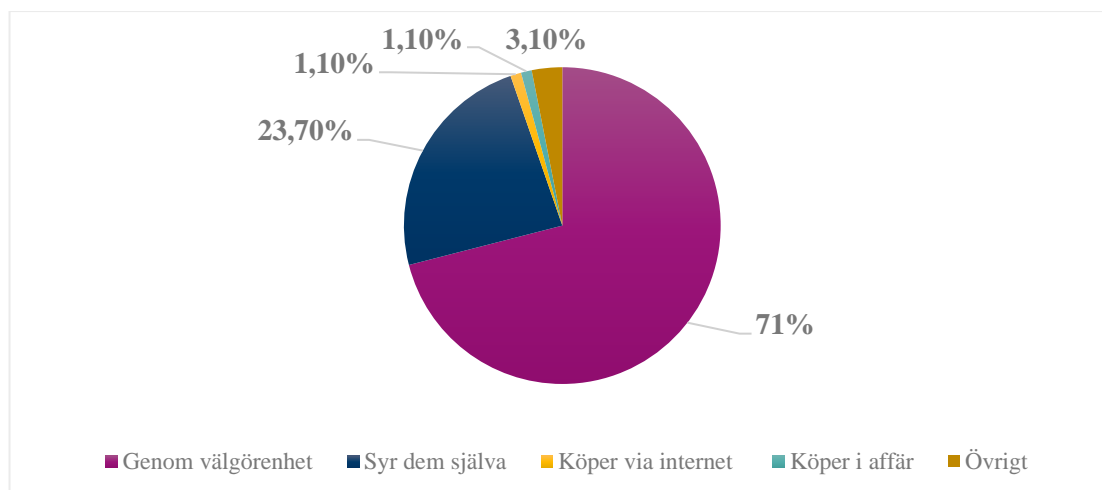
Det är svårt att avgöra för det finns ju pojkskolor och flickskolor. – Pojke, skola A.

5.6 Materiella tillgångar

Respondenterna har fått besvara hur de tror att befolkningen i Afrika får tag i tillgångar så som kläder och leksaker. Resultatet visar en dominerande bild av att respondenterna tror att afrikaner får sina tillgångar via välgörenhet eller skapar dem själva

Figur 7. Fördelning av respondenternas svar om hur de tror att barn i Afrika främst får leksaker.

Figur 8. Fördelning av respondenternas svar om hur de tror att afrikaner främst får sina kläder.

Respondenterna har fått besvara en fråga om vad de tror att ett barn i Afrika har för leksaker. Den mest framträdande bilden är att respondenterna tror att barn i Afrika leker med föremål som de byggt själva av stenar och lera. En annan bild är att de har dockor, fotbollar och leksakspistoler som skänkts från välgörenhetsorganisationer.

Jag tror att leksakerna som dom har i Afrika är sådana som vi har haft och sedan skänkt. Alltså typ dockor, gosedjur och fotbollar. – Ficka skola A.

Det finns affärer i Afrika och barn köper leksaker där. – Flicka Skola A. Besökt Afrika.

Dom har inte leksaker dom bar jobbar. – Pojke skola A.

6. Diskussion

Avsnittet är uppdelat i två delar där den första delen berör studiens metod och komplikationer som uppstått under studien. Vidare diskuteras även studiens generaliserbarhet. I det andra avsnittet diskuteras studiens resultat i relation till den ekologiska systemteorin. Här lyfts även elevers föreställningar om Afrika samt vilka aktörer som påverkar dessa. Vidare diskuteras även skillnader mellan skolorna som deltagit i studien och slutligen presenteras vidare forskning.

6.1. Metoddiskussion

6.1.1 Kvantitativ enkätstudie

Studien är en kvantitativ studie och har en tvärsnittsdesign. I studien har 93 elever deltagit från tre olika skolor. Genom att använda en digital enkät kunde enkäten enkelt nå ut till fler respondenter än vad en intervju gjort. Detta har möjliggjort att studien har fått ett brett resultat vilket har bidragit till att elevers föreställningar om Afrika har synliggjorts.

Då enkäterna sammanställdes automatiskt kunde ett resultat om elevernas föreställningar synliggöras tidigt i studien. Jacobsen (2017) menar att sammanställning av enkäter tidigare har varit en omständlig process. Men eftersom studien utgått från en färdig mall i *Google formulär* har detta underlättat, vilket gör att den procentuella uträkningen av samtliga respondenterna är tillförlitlig.

6.1.2 Komplikationer

Under arbetet med studien har felkällor uppkommit i samband med enkäten. Då enkäten gjordes online var det flera elever som oavsiktligt skickade in samma resultat flera gånger vilket till en början påverkade statistiken. Då somliga av respondenterna inte tryckte bort enkäten när den var klar skickades resultatet in på nytt så fort respondenten använde sin surfplatta eller dator. Då dessa enkäter skickades in senare än resterande framgick det att dessa var kopior på redan inskickade enkäter. Detta korrigerades genom att stänga ner enkäten när samtliga respondenter besvarat den samt radera dubletter. Ytterligare en felkälla som uppstod i samband med enkäten var hur avståndet mellan

kategorierna på vissa frågor var olika. Detta är enligt Bryman (2018) ett vanligt förekommande felkälla. Ser vi exempelvis till frågan där eleverna ska besvara hur ofta de hör något om Afrika fanns följande alternativ med:

1. Aldrig.
2. Ibland, (en gång i månaden).
3. Ofta, (en gång i veckan).
4. Världigt ofta (varje dag).
5. Övrigt.

Spannen mellan svarskategorierna har stor variation vilket gör att en elev som möjligen hör något om Afrika varannan vecka har antagligen inte vetat om den ska kryssa i *Ibland* eller *Ofta*. Det är även stor skillnad mellan alternativen *aldrig* och *ibland*. Samtidigt ansåg jag det nödvändigt att avgränsa svarsalternativen för att få ut ett generaliserbart resultat. Det finns en risk att respondenterna inte har förstått frågorna samt om mina frågor på något sätt varit ledande. Jacobsen (2017) menar att respondenter kan påverkas av vad de tror att personen som ligger bakom studien vill höra. Min förhoppning är att eleverna inte påverkades av detta då jag inte närvarade i klassrummet eftersom enkäten var digital. Det finns dock en risk att eleverna vinklade sina svar efter vad de anser är etiskt rätt att svara.

Vissa av de öppna frågorna har besvarats med osammanhängande bokstäver. Mitt antagande är att eleverna vill bli klara med enkäten eller inte orkar besvara den. I dessa fall kan jag inte veta säkert om samma elever kryssat i de stängda frågorna med eftertänksamhet eller slumpvis. Jag har därför varit extra noga med att analysera dessa enkäter för att se så att respondenterna håller sig till samma svar på frågorna. Det kan exempelvis vara huruvida respondenten har besvarat att den *aldrig* hör något om Afrika, trots det har eleven kryssat i att den hör *mest positivt* eller att den får information om Afrika genom *nyheter*. Analysen av enkäterna visade å andra sidan att eleverna som endast besvarat de öppna frågorna med osammanhängande bokstäver verkade ha tänkt till i de stängda frågorna och på så sätt ansåg jag att enkäterna var relevanta i studien. Då jag inte närvarade när enkäten gjordes kan jag inte med säkerhet veta om respondenterna fyllde i enkäten själva eller fick hjälp av läraren. Jag kan bara förlita mig på att lärarna höll sig till den informationen som skickades ut i samband med enkäten (Se bilaga 1).

Till sist vill jag lyfta en felkälla som Stukat (2014) anser är konstant närvarande när studier görs där människor får besvara frågor. Forskaren menar att människan i sig är en felkälla eftersom man aldrig kan vara helt säker på om personen talar sanning eller om hen vinklar svaren. Det finns även andra faktorer som kan påverka människors svar i enkäter så som dagsform, tid på dagen eller vart personen sitter vid tillfället menar Stukat (2014).

6.1.3 Studiens generaliserbarhet

Då studien är gjord på flera skolor belägna i olika städer anser jag att generaliserbarheten är gynnsam. Samtidigt går det inte helt att fastställa att samtliga elever i årskurs 5 i Sverige tror att Afrika är fattigt. Stukat (2014) menar att en stor undersökningsgrupp ökar generaliserbarheten. Samtidigt menar Jacobsen (2017) att det inte går att generalisera att en viss grupp delar samma åsikter om bara halva gruppen har tagit del av studien. Det går således bara att argumentera för att föreställningarna som framgått i studien delas med andra elever i årskurs 5 i Sverige. Samma författare menar att generaliserbarheten är tidsbegränsad vilket innebär att det inte går att fastslå att eleverna har haft dessa föreställningar tidigare eller att de kommer bestå i framtiden. Jacobsen (2017) menar således att föreställningarna bara kan generaliseras till studiens varaktighet. Sammanfattningsvis går det inte att veta helt säkert om föreställningarna stämmer överens med elever som inte ingått i studien. Antalet elever som ingått i studien är dock många vilket indikerar på en bra vägvisare för vilka föreställningar som finns bland elever i Sverige.

6.2 Resultatdiskussion

Syftet med studien var att undersöka om elever i årskurs 5 i svenska skolor har stereotypa föreställningar om barn i Afrika kopplat till skola och levnadsförhållanden. Enkätundersökningen har verkat som underlag för studien, elevernas svar har analyserats och synliggjort elevernas föreställningar om Afrika.

6.2.1 Aktörer som påverkar elevers föreställningar

Eleverna som ingått i studien verkar utifrån resultatet ha en generell bild av att Afrika är nödställd världsdelen utan tillgångar. Resultatet visar en framträdande föreställning bland eleverna, dels av att Afrika inte har några stora städer utan bor i lerhyddor på savanner, dels av att barn tvingas arbeta för att överleva samt att skolorna saknar tillgångar. Resultatet visar således en ensidig bild på ett underutvecklat Afrika. Utifrån resultatet bedömer jag att en stor del av dessa föreställningar kommer från medias sätt att framställa världsdelen vilket styrker Scoffhams (2019) uttalande om medias påverkan. Det indikerar även på Bronfenbrenners *ekologiska systemteori*, som menar att barn påverkas av olika system i dess omgivning (Nilholm, 2016). I det yttersta systemet ingår allt övergripande i samhället vilket jag har kopplat till media i denna studie.

I det nutida Sverige har elever tillgång till olika medier bara ett knapptryck bort. Av den anledningen överraskar inte resultatet om att nyheterna samt sociala medier är de primära källorna för information bland eleverna. I bakgrundsavsnittet presenterade jag tre bilder (se figur 1) vilket är ett exempel på hur reklam presenteras i sociala medier. Människorna i reklamen som är i behov av välgörenhet har ett utseende som är karakteristiskt för en afrikan, medan mannen som vädjar till allmänhetens hjälp skiljer sig både i hud- och hårfärg. Min analys av reklamen är att mannen ska symbolisera räddningen för människorna som är i behov av välgörenhet. Det blir tydligt varför eleverna i Oberman et al. (2014) upplever en ”vi och dem – känsla”. Även om eleverna inte tittar på reklamen någon längre stund är jag fast förtrogen med att det ger ett intryck, vilket styrks av resultatet.

Jag svarade ja för det kommer upp på reklamer i bland att det finns barn som har det dåligt och vuxna också. Och då visar dem bilder som ser ut typ såhär. Flicka, skola A. Svarade ja.

Det är inte heller överraskande huruvida nyheterna som eleverna tar del av är negativa. Som tidigare nämnts i studien menar Scoffham (2019) att nyheter ofta är selektiva och tenderar att endast visa katastrofer och nödsituationer. I dagsläget är det enkelt att få information och ta del av händelser som uppstått runt om i världen. Möjligen är det just det, som gör att eleverna i Scoffhams (2019) och eleverna i denna studie inte visar en romantiserad föreställning av Afrika, likt eleverna påvisade i Bales (1987) studie. Under

tidsepoken som Bale (1987) gjorde sin studie var inte nyhetssändningarna möjligen lika världsövergripande och digitaliseringen hade inte ännu gjort sitt intågande. Eleverna i Bales (1987) studie fick sin information från sagor, böcker och skolan. Idag rapporteras det om Afrika i allt högre grad men trots det visar resultatet i denna studie att endast 7,5 % hör något om Afrika minst en gång i veckan, 65,5 % hör minst en gång i månaden. Denna sporadiska information om världsdelen verkar utifrån resultatet vara tillräckligt för att det ska ge eleverna en generaliserande bild.

Trots att elevernas föreställningar har förändrats sedan Bale (1987) gjorde sin studie, framgår det i resultatet i denna studie att föreställningen av att Afrika endast är ett savannlandskap lever kvar (se figur 4). Hela 96,8 % av eleverna kryssade i alternativet *Savann* på frågan angående om vilket klimat som finns i Afrika. Resultatet visar att i stort sett samtliga av eleverna kryssade i alternativet. Därefter kom alternativet *öken* med 45,2 %, vilket ger en föreställning om att eleverna tror att Afrika är torrt och varmt. Vad denna föreställning kommer från går endast att spekulera i. Bales (1987) elever fick sin information från böcker och skola, vilket sannolikt är två framträdande informationskällor än i dag. Utöver det är mitt antagande att naturfilmer och video bidrar med ytterligare föreställningar. Mina erfarenheter från VFU säger mig att det tidigt finns ett stort intresse bland eleverna om framför allt djurlivet i Afrika och av den anledningen är det väldigt tacksamt att undervisa om det. Jag har personligen sett fler naturfilmer under VFU som följer djurlivet på savannen än filmer som visar regnskog eller berg i Afrika.

Resultatet som kan betraktas som alarmerande är resultatet från gruppen som kryssat i skolan som sin första källa, där hela 57 % hör mest negativa nyheter (se figur 3). Enligt läroplanen (2019) ska eleverna lära sig om olika levnadsförhållanden samt hur dessa skiljer sig åt. I Afrika skiljer sig levnadsförhållandena markant vilket påvisas i studien genom att jämföra BNP mellan Burundi och Botswana. Burundi är fattigt och är i stort behov av ekonomiskt stöd (Globalis, 2013). Botswana är bland de rikaste länderna i Afrika och styrs med ett demokratiskt styre (Globalis, 2014). Levnadsförhållandena skiljer sig således mellan Burundi och Botswana och är bara ett exempel på hur olika länder i Afrika skiljer sig från varandra. Genom resultatet framgår det dock att eleverna som kryssat i skola som primär källa mestadels fått en bild av Afrika som förknippas med liknande levnadsförhållanden som Burundi, i undervisningen. Med det sagt anser jag inte att det är fel att eleverna får lära sig om fattiga levnadsförhållanden i Afrika. Det är en stor del av

Afrika som lever i extrem fattigdom och som är i behov av stöd (Unicef, 2020), vilket eleverna måste få lärdom om för att vidga sitt världsperspektiv. Däremot är denna bild av Afrika ensidig och stämmer inte överens med verkligheten. I detta fall har skolan misslyckats med att ge en nyanserad bild vilket strider mot skolans uppdrag. ”Undervisningen ska vara saklig och allsidig” (Skolverket, 2019, s. 2).

6.2.2 Elevers föreställningar av Afrika

Likt jag nämnde ovan visar resultatet en bild av att elever tror att Afrika är nödställd världsdelen som är i behov av stöd. Detta framgick tydligt i frågan om vilka fotografier eleverna antog är tagna i Afrika (se figur 5). En övervägande del av eleverna menade att samtliga fotografier som associerades med fattigdom var tagna i Afrika. Fotografierna som förknippades med rika levnadsförhållanden trodde majoriteten av eleverna inte var tagna i Afrika. Resultatet liknar således Oberman et al. (2014) studie där eleverna parade ihop bilder som visade fattigdom med Afrika. Somliga av eleverna som ingått i min studie visar dock på en annan föreställning om Afrika. Detta är främst gruppen som besökt Afrika, i resultatet framgår det att en elev vet att det finns stora städer i Afrika, eftersom det såg ut så när han var där.

Ja det såg ut så där. – Pojke, skol A. Svarade ja.

Detta styrker Bronfenbrenners teori om den *ekologiska systemteorin* vilket innebär att barn påverkas av dess omgivning (Nilholm, 2016). Detta blir än mer tydligt när samma elev även besvarar fotografiet på marknaden med att det inte såg ut så när han var där. Mitt antagande är att eleven har besökt ett land i Afrika och nu drar samtliga länder i världsdelen över samma kam. En annan elev som ingår i gruppen som har besökt Afrika visar skilda uppfattningar från resterande elever. Frågan som berör huruvida barn i Afrika främst får kläder (se figur 8), har eleven valt alternativet *köper i affären*. Hon motiverar sitt svar med att det finns affärer där. Mitt antagande är att eleven möjligen handlat kläder i en affär när hon besökte Afrika vilket styrker Bronfenbrenners teori. Eleven har skaffat sig denna föreställning eftersom hon har haft förutsättningar att besöka Afrika.

De resterande eleverna som ingått i studien har besvarat att barn får sina leksaker och kläder genom välgörenhet eller skapar dem själva. Denna föreställning går att koppla till den *ekologiska systemteorin* med antagandet att exempelvis vårdnadshavare skänker

elevernas urvuxna kläder och leksaker till välgörenhetsorganisationer. Vidare genom tv och andra medier får eleverna en bild av att välgörenhetsorganisationer bland annat hjälper människor i Afrika. På så sätt har eleverna skapat en föreställning om att allt urvuxet skänks till Afrika. Resultatet i min studie visar således en föreställning om att afrikaner får sina tillgångar från välgörenhet. Det styrker Oberman et al. (2014) studie om att elever tror att alla tillgångar som en afrikaner har kommer från västvärlden. Det går bara att spekulera i vad denna föreställning kommer från men mitt antagande är likt jag nämnde ovan att media har en stor påverkan. Däremot tror jag inte att media är ensam i att påverka elevernas föreställningar. Under min uppväxt har jag skänkt stora delar av mina kläder som blivit för små till välgörenhetsorganisationer likt flera av eleverna i studien.

En av eleverna har beskrivit i sin enkät att hon har nära kontakt med en välgörenhetsorganisation och på så sätt får lära sig mycket om Afrika. Av hennes resultat att döma är hennes föreställningar om Afrika dock felaktiga. Hon tror att alla är extremt fattiga vilket inte är särskilt alarmerande då hennes information, av resultatet att döma, främst kommer från människor som hjälper människor i nöd. Med utgångspunkt i den *ekologiska systemteorin* är detta ett exempel på hur mesosystemet och mikrosystemet samspelar. Eleven är omringad av människor som berättar om Afrika vilket påverkar hennes föreställningar. Eleven tar sedan med sig dessa föreställningar till andra platser så som skolan och i detta fall när hon besvarade enkäten.

6.2.3 Föreställningar av skolor i Afrika

Resultatet visar en mörk och dystert bild av hur eleverna tror att en skola ser ut i Afrika. Eleverna beskriver att de tror att skolorna är slitna, byggda av lera, att det saknas bänkar och att eleverna får sitta på golvet. Det finns även en bild av att eleverna inte har tillgång till skolmaterial utan att man skriver och räknar i sanden. Var denna bild kommer från går endast att spekulera i eftersom enkäten inte ombad eleverna att förklara sig. Då jag själv känner igen denna bild från reklam och välgörenhetsarrangemang är mitt antagande att eleverna fått sina föreställningar från just detta.

Det framgår i resultatet att eleverna inte tror att lika många flickor som pojkar går i skolan (se figur 6). Eleverna har en bild av att jämställdheten i Afrika inte är lika långt gånge som i Sverige. Utifrån resultatet går det att utläsa en viss sorg i just detta, eleverna visar

att de är missnöjda med att pojkar och flickor inte är lika mycket värda genom att göra ledsna *smajlgubbar* och använda ord som *tyvärr*.

Jag tror flickorna inte är lika mycket värda :(. – Pojke, skola C.

Därför att killar spelar tyvärr mer roll i Afrika. – Flicka, skola B.

Mitt antagande är dels att detta är ett bevis på att eleverna i studien anser att jämställdhet är viktigt, dels att undervisningen har väckt en känsla av att vilja agera vilket ingår i läroplanen (2019). Denna iakttagelse gör mig väldigt nöjd då det kan ses som ett bevis på att skolan lyckats med att förmedla ett budskap om att jämställdhet är viktigt.

6.2.4 Skillnader mellan skolor i studien

Likt jag nämnt tidigare menar Bronfenbrenner att elevers föreställning påverkas av dess omgivning (Nilholm, 2016). Med utgångspunkt i teorin fanns det en föreställning hos mig om att elever som växt upp på olika platser och går i olika skolor bör visa ett varierande resultat på enkäten. Skola A och B ligger belägna i större städer i jämförelse med skola C. Av den anledningen är mitt antagande utifrån *den ekologiska systemteorin* att resultatet bör skilja sig mellan skolorna. Eleverna i skola A och B får sannolikt andra intryck av dess omgivning än eleverna på skola C vilket enligt mikrosystemet bör påverka eleverna på olika sätt. Dock kunde inte detta påvisas genom resultatet och det gick inte att se några skillnader mellan skolorna. De föreställningar som skapats genom teorin bekräftades inte genom resultatet, det gick således inte se någon skillnad på föreställningarna om Afrika mellan skolorna. Denna slutsats utesluter inte att Bronfenbrenners teori inte stämmer, utan det kan indikera på att andra system inom teorin har en större påverkan på eleven. Ser vi exempelvis till det yttersta systemet, makrosystemet som innehåller allt övergripande i samhället likt medias påverkan, verkar det vara just media som är den största anledningen till elevernas föreställningar.

Studien har slutligen landat i att elever som ingått i studien har ensidiga och felaktiga föreställningar om Afrika. Föreställningarna kommer sannolikt till största delen från medias sätt att informera om Afrika. Då rapporteringen om världen har ökat under de senaste decennierna är mitt antagande att denna ökning kommer fortlöpa. Libergs et al. (2020) utlåtande rörande en förklarande lärarroll blir i diskussion ytterst angelägen. Som

framtida SO-lärare måste jag hjälpa mina elever att förklara vad det är som eleverna tar del av i nyhetssändningar och media. Det är nödvändigt att eleverna får hjälp att sätta sin information in i ett sammanhang. På så sätt är min förhoppning att genom undervisning bidra till att eleverna får en så pass nyanserad bild som möjligt. Då världen är i konstant förändring är det omöjligt att undervisa om en helt korrekt världsbild men min förhoppning är att komma nära nog och att sprida det vidare till lärarkollektivet.

6.3 Vidare forskning

Det finns ett fortsatt intresse från min sida i att få en mer djupgående bild av elevernas föreställningar om Afrika. Av den anledningen anser jag att en kvalitativ studie med utgångspunkt i intervjuer vore intressant. Om möjligt torde det intressant att elever som är födda i Afrika eller har familj från Afrika deltog i studien. På så sätt går det att undersöka och koppla Bronfenbrenners *ekologiska systemteori* än mer. Det visade sig vara en liten del av respondenterna som någon gång besökt Afrika och därför vore det även intressant att ställa en större grupp elever som besökt Afrika mot en grupp som inte har det.

Ytterligare en aspekt som vore intressant att studera är hur undervisningen om Afrika ser ut i Sveriges skolor. Genom intervjuer med lärare och observationer finns det möjlighet att synliggöra en bild av hur Afrika framställs i undervisningen. En sådan studie blir gissningsvis tidskrävande då det krävs att observationerna sker vid tillfällen då Afrika benämns i undervisningen vilket idag sker sporadiskt i de flesta klassrum. Alternativet blir således att tillfråga olika lärare att planera en undervisning om Afrika med risken att läraren anpassar undervisningen efter studiens syfte.

Referenser

African Care. (2020, 20 April) *Afrikas fattigaste länder*. African Care. Hämtad från: <http://africancare.se/afrikas-fattigaste-lander/#more-147>

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber AB

Bale, J. (1987). *Geography in the primary school*. Routledge and Kegan Paul.

FN-Förbundet, Una Sweden. (2019). *BNP per invånare*. Globalis. Hämtad från: <https://www.globalis.se/Statistik/bnp-per-invaanare>

FN-Förbundet, Una Sweden. (2014, 7 december). *Botswana*. Globalis. Hämtad från: <https://www.globalis.se/Laender/botswana>

FN-Förbundet, Una Sweden. (2013, 30 november) *Burundi*. Globalis. Hämtad från: <https://www.globalis.se/Laender/burundi>

Imsen, G. (2006). *Elevens värld. Introduktion till pedagogisk psykologi*. Studentlitteratur.

Internetstiftelsen (2020a). *Svenskarna och internet 2020*. Svenskarna och internet. Hämtad från: <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/svenskar-na-och-internet-2020/sociala-medier/7-av-10-av-de-mellan-12-15-ar-anvande-tiktok-i-forsta-kvartalet-2020/>

Internetstiftelsen (2020b). *Svenskarna och internet 2020*. Svenskarna och internet. Hämtad från: <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2020/sociala-medier/>

Jacobsen, D-I. (2017). *Hur genomför man undersökningar? Introduktion till samhällsvetenskapliga metoder*. Studentlitteratur.

Säljö, R., Liberg, C., & Lundgren, U (2014) Epilog: Framtidens skola och utbildning. I Liberg, C., Lundgren, U., Säljö, R., Asp-Onsjö, L., Bunar, N., Erickson, G... Wester, A (2014). *Lärande. Skola. Bildning. Grundbok för lärare*. Natur & kultur. Sid, 690-702

Nilholm, C. (2016). *Teori i examensarbetet. En vägledning för lärarstudenter*. Studentlitteratur.

Novak, A., (2019). *Ungar och medier 2019*. Statensmedieråd. Hämtad från: <https://www.statensmedierad.se/download/18.1ecdaa0017633a0d6666107/1607510806657/Ungar%20och%20medier%202019%20tillganglighetsanpassad.pdf>

Oberman, R., O'Shea, F., Hickey, B., & Joyce, C. (2014). *Children's global thinking. Research investigating the engagement of seven- to nine-year-old children with critical literacy and global citizenship education*. Education for a Just World: An Initiative of Trócaire and the Centre for Human Rights and Citizenship Education, St Patrick's College. Hämtad från: <https://www.dcu.ie/sites/default/files/chrce/pdf/GlobalThinkingResearchreportbyRowanOberman.pdf>

Olson, M., & Irisdotter Aldenmyr, S. (red.) (2017). *SO-undervisning på mellanstadiet. Forskning och praktik*. Gleerups utbildning AB.

Rosling, H., Rönnlund Rosling, A., & Rosling, O. (2018). *Factfulness. Tio knep som hjälper dig att förstå världen*. Natur och Kultur.

Scoffham, S (2019). *The world in their heads: children's ideas about other nations, peoples and cultures*. International Research in Geographical and Environmental Education. Volym 28:2, 89-102. Hämtad från: <https://doi.org/10.1080/10382046.2019.1529712>

SFS 1960:729. *Om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/lag-1960729-om-upphovsratt-till-litterara-och_sfs-1960-729

Skolverket (2013). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* (Reviderad 2019). Skolverket.

Skolverket (2013). *Att förstå sin omvärld och sig själv. Samhällskunskap, historia, religion och geografi*. Skolverket

Stukát, S (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Studentlitteratur AB.

Svenska Unescorådet. (2020, 6 april). *Statistik om utbildning*. Unesco. Hämtad från: [Unesco.se/utbildning/statistik-om-utbildning/](https://unesco.se/utbildning/statistik-om-utbildning/)

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed..* Hämtad från: https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf

Unicef. (2020). *Unicef Sverige – Effektrapport*. Unicef. Hämtad från: <file:///C:/Users/viktor/Desktop/Unicef%20Effektrapport%202019.pdf>

Unicef. (2021). *Världens viktigaste kväll – och roligaste*. Blogunicef. Hämtad från: <https://blog.unicef.se/category/varldens-viktigaste-kvall/>

Unicef. (2020, 29 oktober). *Viktig att bryta barns fattigdom*. Unicef. Hämtad från: <https://unicef.se/fakta>

Bilagor

1. Mejl till undervisande lärare.

Hej! Jag går sista året på lärarutbildningen och jag håller just nu på med mitt examensarbete där jag undersöker elevers föreställningar om Afrika. Jag undrar om dina elever vill vara med och delta genom att göra en digital enkät? Enkäten är anonym och kommer endast att användas till studiens syfte. Eleverna kan när som helst avbryta enkäten om de inte vill medverka.

Om du/ni väljer att medverka finns det en länk bifogad i mejlet med enkäten som du kan titta igenom innan eleverna får ta del av den. Har du några frågor eller synpunkter är det bara att höra av dig. Jag uppskattar om eleverna fyller i enkäten själva och om de inte vet svaret på något kan de kryssa i alternativet *vet inte*. Givetvis går det bra att hjälpa eleverna om det är ord eller frågor som de inte förstår.

Tack på förhand.

Hälsningar Kajsa Stadig.

2. Enkät

Undersökning om Afrika.

Tack för att du vill vara med i min undersökning.

Nedan kommer du att få svara på frågor om hur du TROR att det är i Afrika. Det betyder att även om du inte vet svaret på en fråga skriver du vad du tror är rätt.

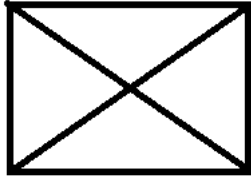
Efter några av frågorna vill jag att du förklarar kortfattat varför du har svarat som du gjort.

Lycka till!

1. Vad heter din skola?
2. Kön?
 - Flicka?
 - Pojke?
 - Annat?
3. I vilket land är du född?
4. Har du någon gång besökt Afrika?
 - Ja.
 - Nej.
 - Vet inte.
5. Nedanför ser du en bild på jordens världsdelar med olika siffor. Vilken siffra har Afrika?
 - 1.
 - 2.
 - 3.
 - 4.
 - 5.
 - 6.
 - 7.
6. Vilken av bilderna visar ett klimat som du tror finns i Afrika? Du kan kryssa i flera alternativ.
 - 1.
 - 2.
 - 3.
 - 4.
 - 5.
 - 6.
7. Hur ofta hör du om något som händer eller har hänt i Afrika?
 - Aldrig.
 - Ibland (en gång i månaden).
 - Ofta (en gång i veckan).
 - Våldigt ofta (varje dag).
 - Annat.
8. Genom vad av alternativen nedanför får du höra mest om vad som händer eller har hänt i Afrika?
 - Skolan.

- Nyheterna.
- Tv-program.
- Sociala medier.
- Besökt Afrika.
- Vålgörenhetsprogram på tv.
- Annat.

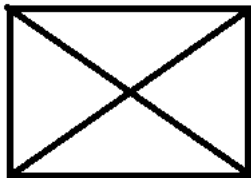
9. Tror du att bilden är tagen i Afrika?

- Ja.
- Nej.
- Vet inte

10. Förklara kort varför du svarade ja eller nej.

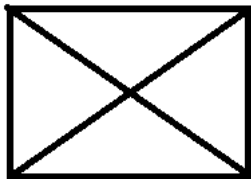
11. Tror du att bilden är tagen i Afrika?

- Ja.
- Nej.
- Vet inte

12. Förklara kort varför du svarade ja eller nej.

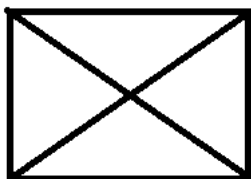
13. Tror du att bilden är tagen i Afrika?

- Ja.
- Nej.
- Vet inte

14. Förklara kort varför du svarade ja eller nej.

15. Tror du att bilden är tagen i Afrika?

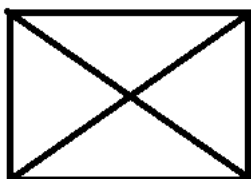
- Ja.

Nej.

Vet inte

16. Förklara kort varför du svarade ja eller nej.

17. Tror du att bilden är tagen i Afrika?

Ja.

Nej.

Vet inte

18. Förklara kort varför du svarade ja eller nej.

19. Hur många av barnen i Afrika tror du går i skolan?

över 90 % av alla barnen som bor i Afrika går i skolan.

mellan 60-90 % av alla barnen som bor i Afrika går i skolan.

mellan 30-60 % av alla barnen som bor i Afrika går i skolan.

Mindre än 30 % av alla barnen som bor i Afrika går i skolan.

20. Tror du lika många flickor som pojkar går i skolan?

Ja.

Nej.

Vet inte.

21. Beskriv kort hur du tror en skola ser ut i Afrika.

22. Hur tror du att ett barn som lever i Afrika främst får tag i leksaker?

Köper dem i en affär.

Köper dem på internet.

Genom välgörenhetsorganisationer som skickar saker till Afrika. (exempelvis röda korset)

Skapar/bygger dem själva (med hjälp av någon vuxen).

Annat.

23. Förklara kort vad du tror att ett barn som lever i Afrika har för leksaker.

24. Hur ofta tror du ett barn som lever i Afrika får nya kläder?

Cirka 1 gång i veckan.

Cirka 2 gånger i månaden.

Cirka 1 gång var tredje månad.

Cirka 1 gång i halvåret.

Cirka 1 gång om året.

Mindre än 1 gång om året.

Annat.

25. Tack för din medverkan!

